

Frumvarp til laga
um breytingu á höfundalögum nr. 73/1972, með áorðnum breytingum
(innleiðing tilskipunar Evrópuþingsins og ráðsins 2012/28/ESB um tiltekna leyfilega
notkun á munaðarlausum verkum)

(Lagt fyrir Alþingi á xxx. löggjafarþingi xxxx-xxxx)

1. gr.

Ný 12. gr. c orðast svo:

Með munaðarlausu verki er átt við verk í rituðu máli, hljóðrit eða kvikmyndaverk þar sem enginn réttthafi hefur verið fundinn þrátt fyrir ítarlega leit, sbr. 12. gr. e.

Ef fleiri en einn réttthafi er að verki sem fellur undir fyrstu málsgrein og ekki hefur tekist að finna þá alla má nota verkið í samræmi við ákvæði þessa kafla, að því tilskildu að þeir réttthafar, sem hafa fundist hafi heimilað slíka notkun að því er varðar þeirra réttindi.

Ef réttthafi verks, sem áður hefur ekki fundist, gefur sig fram við stofnun sem notar verk samkvæmt ákvæðum þessa kafla þá skal viðkomandi verk ekki lengur teljast munaðarlaust og not þess ekki lengur heimil nema með leyfi réttthafa. Réttthafinn á kröfu á sanngjörnu endurgjaldi frá viðkomandi stofnun fyrir not sem þegar hafa átt sér stað. Jafnframt skal stofnunin tilkynna breytta stöðu verksins til viðeigandi yfirvalda.

Verk eða hljóðrit sem telst munaðarlaust samkvæmt löggjöf annars lands á evrópska efnahagsvæðinu skal einnig teljast munaðarlaust á Íslandi.

2. gr.

Ný 12. gr. d orðast svo:

Almenningsbókasöfnum, menntastofnunum, söfnum, skjalasöfnum, varðveislustofnunum kvikmynda og hljóðrita og útvarpsstofnunum sem veita opinbera þjónustu er heimilt að nota munaðarlaus verk í samræmi við þennan kafla.

Stofnanir sem falla undir 1. mgr. og eru stofnsettar á evrópska efnahagsvæðinu eru heimil eftirfarandi not af munaðarlausum verkum í söfnum sínum til að ná markmiðum sem varða hlutverk þeirra í almannapágu:

1. að gera eintök af munaðarlausum verkum til að setja þau á stafrænt form og til að skrá, flokka, varðveita, gera við þau og gera þau aðgengileg almenningi.

2. að gera munaðarlaus verk aðgengileg almenningi með þeim hætti að hver og einn getur fengið aðgang að verkinu á þeim stað, á þeirri stundu og með þeim búnaði, er viðkomandi sjálfur kýs.

Not samkvæmt 2. mgr. eru heimil ef eftirfarandi skilyrði eru uppfyllt:

1. Verkið hefur tengsl við land á evrópska efnahagsvæðinu með því að það:

a) hefur verið fyrst útgefið í einhverju landi evrópska efnahagssvæðisins
b) hefur verið fyrst útvarpað í einhverju landi evrópska efnahagssvæðisins
c) hefur verið gert aðgengilegt almenningi af stofnun sem fellur undir 1. mgr. með samþykki rétthafa, þrátt fyrir að vera hvorki útgefið né útvarpað, og ekki er ástæða til að ætla að rétthafi væri andsnúinn notkuninni.

2. Tekjur vegna nota mega eingöngu vera til að standa straum af kostnaði við stafvæðingu munaðarlausra verka og til að gera þau aðgengileg almenningi í samræmi við ákvæði þessarar greinar.

3. Rétthafar munaðarlausra verka sem eru þekktir skulu nafngreindir við not verkanna.

Útvarpsstofnanir sem veita opinbera þjónustu geta einungis notað munaðarlaus kvikmyndaverk eða hljóðrit úr eigin safni sem þau hafa sjálf framleitt fyrir 1. janúar 2003.

Stofnanir sem falla undir 1. mgr. geta notað verk sem innfelld eða eru órjúfanlegur hluti af munaðarlausu verki í samræmi við önnur ákvæði þessarar greinar.

3. gr.

Ný 12. gr. e orðast svo:

Áður en verk í rituðu máli, hljóðrit eða kvikmyndaverk telst vera munaðarlaust verk í samræmi við ákvæði 12. gr. c skal fara fram ítarleg leit að rétthöfum slíkra verka. Sú stofnun sem hefur heimild til samkvæmt 1. mgr. 12. gr. d að nota munaðarlaus verk og hyggst gera það skal tryggja að slík leit hafi farið fram og verið skráð.

Leitin skal taka til heimilda sem eru viðeigandi fyrir verkin sem um ræðir. Hún skal ávallt taka til þeirra heimilda sem upp eru taldar í viðauka við tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2012/28/ESB.

Leitin skal fara fram í því landi innan evrópska efnahagssvæðisins þar sem verkið var fyrst útgefið eða útvarpað. Ef verkið hefur hvorki verið útgefið né útvarpað en hefur verið gert aðgengilegt almenningi af stofnun sem fellur undir 1. mgr. 12. gr. d, með samþykki rétthafa, skal leitin fara fram í því landi innan evrópska efnahagssvæðisins sem stofnunin er staðsett í. Ef um er að ræða kvikmyndaverk og framleiðandi þess hefur höfuðstöðvar sínar eða fast aðsetur í landi á evrópska efnahagssvæðinu skal leitin fara fram í því landi.

Ef vísbendingar eru um að viðeigandi upplýsingar um rétthafa gæti verið að finna í öðru landi en að ofan greinir skulu heimildir þaðan einnig vera kannaðar.

Ráðherra getur sett nánari reglur um framkvæmd og skráningu um hina ítarlegu leit og notkun munaðarlausra verka, þ.m.t. nánar um þær heimildir sem rétt er að nota fyrir einstakar verktegundir og um miðlun skráðra upplýsinga til viðeigandi yfirvalda.

4. gr.

Lögin öðlast gildi ...

Lögin taka ekki til verka sem ekki njóta höfundaréttarverndar við gildistöku laganna né til athafna sem átt hafa sér stað fyrir gildistöku laganna.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

I. Inngangur

Tilgangur frumvarpsins er að innleiða tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2012/28/ESB um tiltekna leyfilega notkun á munaðarlausum verkum. Innleiðing tilskipunarinnar á að vera lokið fyrir xxxx. Við gerð frumvarpsins var höfð hliðsjón af innleiðingu tilskipunarinnar í Danmörku og Svíþjóð sem og framlögðu norsku frumvarpi um sama efni.

II. Tilskipunin um tiltekna leyfilega notkun á munaðarlausum verkum.

Menningarstofnanir sem varðveita menningararf Evrópu eru í óðaönn að stafvæða verk í söfnum sínum til að varðveita og gera þau aðgengileg á netinu. Stór hluti verka sem er að finna í menningarstofnunum er háður höfundarétti. Til að gera stafræn eintök af verki sem nýtur verndar höfundalaga þarf annað hvort heimild rétthafa eða sérstaka undantekningu í höfundalögum. Ekki er að finna almenna heimild í höfundalögum evrópuríkja sem heimilar menningarstofnunum að gera verk aðgengileg á netinu án samþykkis rétthafa. Þegar um verk er að ræða sem teljast munaðarlaus (e. orphan works, d. forældreløse værk, n. hitteverk, s. herrelösa verk), þ.e. verk sem njóta höfundaréttar en þar sem höfundur eða aðrir rétthafar eru ekki þekktir, eða þó þeir séu þekktir, ekki vitað hvar þá er að finna, er ekki unnt að leita heimildar hjá viðkomandi til að stafvæða verkin og gera þau aðgengileg. Tilskipuninni er ætlað að leysa þennan vanda sem menningarstofnanir margra Evrópuríkja standa fyrir til að tryggja að ekki sé gloppa í aðgengi að menningararfi Evrópu í stafrænu formi. Til þess að ná því markmiði heimilar tilskipunin ákveðnum menningarstofnunum að nota verk án heimildar rétthafa ef eftir ítarlega leit er komist að þeirri niðurstöðu að viðkomandi verk séu munaðarlaus.

Tilskipunin samanstendur af 12 greinum og viðauka. Þar er að finna ákvæði um til hvaða stofnanna og verka hún tekur (1. gr.), skilgreiningu á hvað teljist munaðarlaus verk (2. gr.), hvernig staðið skuli að ítarlegri leit að rétthöfum áður en hægt er að skilgreina verk munaðarlaus (3. gr.), um gagnkvæma viðurkenningu aðildarríkja EES á ákvörðun munaðarlausra verka í öðrum aðildarríkjum (4. gr.), um hvernig rétthafar geti bundið enda á að verk sé skilgreint sem munaðarlaus (5. gr.), um hvernig viðkomandi stofnanir megi nota munaðarlaus verk (6. gr.), um tengsl ákvæða tilskipunarinnar við aðrar réttarreglur (7. gr.), um gildissvið tilskipunarinnar með tilliti til tímamarka (8. gr.), um hvenær tilskipunin skuli innleidd í aðildarríki (9. gr.), um endurskoðun tilskipunarinnar (10. gr.) og um gildistöku og þá aðila sem tilskipunin er beint að (11. og 12. gr.). Tilskipunin hefur verið þýdd og er birt sem viðauki x hér á eftir.

III. Gildandi réttur

12. gr. höfundalaga heimilar ákveðnum söfnum að gera eintök af verkum sem eru í safnkosti þeirra til notkunar í eigin starfsemi og til útlána slíkra eintaka að hluta án sérstaks samþykkis rétthafa. Í athugasemdum með frumvarpi til laga sem lagði til nógildandi ákvæði er tekið fram að heimildin til eintakagerðar taki bæði til hliðrænnar og stafrænnar eintakagerðar en að meginstefnu til skuli eintakagerð vera á sama formi og frumrit nema sérstakar aðstæður

komi til. Í 12. gr. a er síðan sömu stofnunum heimilt að veita “einstaklingum aðgang í rannsóknarskyni eða vegna náms að birtum verkum sem ekki eru háð kaup- eða leyfissamningum á þar til gerðum búnaði til notkunar á athafnasvæði þeirra”.

Engin ákvæði er að finna í höfundalögum um heimild útvarpsstofnanna sem veita opinbera þjónustu til að gera eintök af verkum sem er að finna í söfnum þeirra og/eða gera þau aðgengileg.

IV. Meginatriði frumvarpsins

1. Skilgreining á hvað telst vera munaðarlaust verk.

Núgildandi höfundalög hafa ekki að geyma skilgreiningu á hvað telst vera munaðarlaust verk. Í frumvarpinu er því lagt til að sett verði skilgreining í samræmi við ákvæði 1. mgr. 3. gr. tilskipunar 2012/28/ESB, sbr. 1. mgr. 1. gr. frumvarpsins.

2. Þær stofnanir sem frumvarpið tekur til.

Frumvarpið tekur til sömu stofnanna og tilgreindar eru í 1. mgr. 1. gr. tilskipunarinnar. Það eru almenningsbókasöfn, menntastofnanir, söfn, skjalasöfn, varðveislustofnanir kvikmynda og hljóðrita ásamt útvarpsstöðvum sem veita opinbera þjónustu, sem eru stofnsett á evrópska efnahagssvæðinu. Í fyrstu formálgrein tilskipunarinnar er undirstrikað að þetta séu þær stofnanir sem eru að fást við að stafvæða evrópska menningararfinn til að byggja upp stafræn söfn innan Evrópu eins og t.d. Europeana. Þessar stofnanir falla einnig undir c) lið 2. mgr. 5. gr. tilskipunar 2001/29/ESB um samræmingu tiltekinna þátta höfundaréttar og skyldra réttinda í upplýsingasamfélaginu (hér eftir tilskipunin um höfundarétt í upplýsingasamfélaginu), utan útvarpsstöðva, sbr. formálgrein 20 í tilskipun 2012/28/ESB.

1. mgr. 12. gr. höfundalaga tekur einnig til ofangreindra stofnanna utan útvarpsstofnanna auk safna sem falla undir safnalög. Í frumvarpinu lagt til að nota upptalningu og orðalag tilskipunarinnar til að forðast vafatilfelli. Með varðveislustofnunum kvikmynda og hljóðrita er átt við stofnanir sem er skylt að varðveita slík verk, sbr. formálgrein 20 í tilskipuninni.

3. Þau verk sem frumvarpið tekur til.

Frumvarpið tekur til sömu verka og tilskipun 2012/28/ESB. Það eru í fyrsta lagi verk útgefin í formi bóka, tímarita, dagblaða eða annars ritaðs máls, sbr. a) lið 2. mgr. 1. gr. tilskipunarinnar. Núgildandi höfundalög vernda bókmenntaverk sem er nánar skilgreint sem samið mál í ræðu og riti, sbr. 1. og 2. mgr. 1. gr. Í frumvarpinu er lagt til að nota orðasambandið “verk í rituðu máli” fremur en orðið “bókmenntaverk”. Í öðru lagi tekur tilskipunin til kvikmynda, hljóðrita sem hafa verið útgefin eða útvarpað, sbr. b) og c) lið 2. mgr. 1. gr. tilskipunarinnar. Hugtakið kvikmynd í íslenskum höfundarétti tekur allra hreyfimynda og myndrita og því er ekki talin ástæða til að telja þau upp sérstaklega í frumvarpinu eins og gert er í tilskipuninni.

Tilskipunin gildir um verk og hljóðrit sem hafa verið fyrst útgefin eða útvarpað í einhverju aðildarríki evrópska efnahagssvæðisins, sbr. 2. mgr. 1. gr. i.f. Hún tekur einnig til verka sem hafa verið gerð aðgengileg almenningi af stofnun stofnsettri í evrópska efnahagssvæðinu með samþykki rétthafa, þrátt fyrir að vera hvorki útgefin né útvarpað, ef ekki er ástæða til að ætla að rétthafi væri andsnúinn notkuninni, sbr. 3. mgr. 1. gr. tilskipunarinnar. Frumvarpið tekur til sömu verka, sbr. 3. mgr. 2. gr. frumvarpsins.

Aðildarríkjum er gefin kostur á að takmarka not verka sem ekki hafa verið útgefin eða útvarpað og sem hafa verið gefin viðkomandi stofnunum fyrir 29. október 2014. Ástæða slíkrar

takmörkunar er að eftir þann tíma ætti stofnunum að vera ljóst að rétt sé að afla heimildar frá viðkomandi réttihöfum til að stafvæða og gera slík eintök aðgengileg. Í frumvarpinu er ekki lagt til að nýta þá heimild heldur talið nægilegt að beita almennum skilyrðum tilskipunarinnar um not slíkra verka sem er að finna í safnkosti viðkomandi stofnanna.

Frumvarpið tekur eingöngu til verka sem er að finna í safnkosti þeirra stofnanna sem hafa heimild til að nota munaðarlaus verk, þ.e. stofnun fær eingöngu heimild til að nota verk samkvæmt frumvarpinu sem er að finna í safnkosti þess. Þetta er í samræmi við ákvæði 1. gr. og 1. mgr. 6. gr. tilskipunarinnar.

Frumvarpið tekur einnig til verka eða skyldra réttinda sem eru hluti af munaðarlausu verki, annað hvort innfelld, t.d. teikning í bók, eða órjúfanlegur hluti verks, t.d. listflutningur tónlistarmanns á tónverki. Þetta er í samræmi við 4. mgr. 1. gr. tilskipunarinnar.

4. Ítarleg leit.

Það er forsenda fyrir notum munaðarlausra verka að ítarleg leit að réttihöfum hafi farið fram áður en not hefjast, sbr. lokamálslið 1. mgr. 3. gr. tilskipunarinnar. Ákvæði um ítarlega leit er að finna í 3. gr. frumvarpsins sem byggir á 3. gr. tilskipunarinnar. Í tilskipuninni er tiltekið að slík ítarleg leit skuli fara fram í góðri trú. Í frumvarpinu er það ekki tiltekið sérstaklega þar sem talið er að ítarleg leit feli sjálfkrafa í sér að hún sé framkvæmd í góðri trú.

Aðildarríkin ákveða sjálf hvaða heimildir teljist viðeigandi að leita í fyrir viðkomandi verk í samráði við réttihafa og notendur verkanna, þ.e. þær menningarstofnanir sem bærar er til að nota munaðarlaus verk. Þetta getur leitt til að leitað sé í mismunandi heimildum eftir löndum. Þó skal ávallt leita í þeim heimildum sem tilgreindar eru í viðauka við tilskipunina, sbr. 2. mgr. 3. gr. hennar, og á það að tryggja ákveðna samræmingu. Sérstaklega er vísað í viðaukann í frumvarpinu en ef þörf er á nánari reglum þaraðlútandi má setja slíkt í reglugerð, sbr. 2. og 5. mgr. 3. gr. frumvarpsins.

Til að forðast tvítekningu vegna leitar eru í tilskipuninni settar reglur í hvaða landi hin ítarlega leit skuli fara fram, sbr. 3. og 4. mgr. 3. gr. og formálgrein 15. Í samræmi við þau ákvæði tilgreina 3. og 4. mgr. 3. gr. frumvarpsins hvar ítarleg leit skuli fara fram. Í tilskipuninni kemur fram að það er sú stofnun sem ætlar að nota munaðarlaust verk sem þarf að tryggja að ítarleg leit hafi farið fram áður en not hefjast, sbr. 1. mgr. 3. gr. tilskipunarinnar. Hún getur þó fengið aðra til að framkvæma verkið, sbr. formálgrein 13 í tilskipuninni. Ef ítarleg leit hefur farið fram hjá einni stofnun og önnur, sem hefur eintak af sama verki í sínum safnkosti, hyggst einnig nota það er ekki nauðsynlegt fyrir seinni stofnunina að framkvæma aftur ítarlega leit. Í frumvarpinu er lagt til að sú stofnun sem hyggst nota munaðarlaust verk beri ábyrgð á að ítarleg leit hafi farið fram, sbr. 1. mgr. 3. gr. frumvarpsins.

Tilskipunin skyldar þær stofnanir sem framkvæma ítarlega leit og sem nota munaðarlaus verk að halda skrá yfir leitina og notin ásamt upplýsingum um stöðu munaðarlausra verka og tengiliðaupplýsingar um viðkomandi stofnun. Skráðar upplýsingar um leitina gefa viðkomandi stofnunum möguleika á að sýna fram á að leit hafi verið ítarleg. Skráðar upplýsingar skal senda til viðeigandi yfirvalda í viðkomandi ríki, sbr. 5. mgr. 3. gr. tilskipunarinnar. Jafnframt skal þeim komið til miðlægs evrópsks gagnagrunns sem rekinn skal af samræmingarskrifstofu innri markaðarins (e. The Office for Harmonization in the Internal Market, skammstafað OHIM) samkvæmt ESB reglugerð 386/2012, og sem skal vera aðgengilegur almenningi, sbr. 6. mgr. 3. gr. tilskipunarinnar. Tilgangurinn með hinum miðlæga gagnagrunni er að koma í veg fyrir tvítekningu á vinnu við leit réttihafa og jafnframt að hjálpa réttihöfum og öðrum að finna upplýsingar um verk sem talin eru munaðarlaus, sbr. formálgrein 16 í tilskipuninni. Hlutverk hins miðlæga gagnagrunns er eingöngu að vera til upplýsingar og skráning í hann tryggir ekki í

sjálfu sér að verk sé í raun munaðarlaust. Það er á ábyrgð þeirrar stofnunnar sem upphaflega framkvæmdi hina ítarlegu leit að sú leit hafi í raun verið ítarleg og í samræmi við kröfur tilskipunarinnar.

Í frumvarpinu er lagt til að nánari reglur um verkferla og hlutverk notenda verði sett í reglugerð, þ.m.t. hvaða landsbundna stofnun skuli vera milliliður við hinn evrópska gagnagrunn, sbr. 5. mgr. 3. gr. frumvarpsins.

5. Gildissvið ákvörðunar um að tiltekið verk eða hljóðrit sé munaðarlaust.

Almennt er talið að takmarkanir eða undantekningar frá einkarétti rétthafa samkvæmt höfundalögum einstakra ríkja gildi eingöngu í viðkomandi landi. Þau not sem heimiluð eru af verkum sem teljast munaðarlaus er takmörkun eða undantekning frá einkarétti rétthafa þess verks. Til þess að þær stofnanir, sem sem heimild hafa til að nota munaðarlaus verk sem eru í safnkosti þeirra, geti gert þau aðgengileg á netinu án þess að takmarka slíkt aðgengi við það land þar sem verkið hefur verið úrskurðað munaðarlaust er talið nauðsynlegt að lögfesta ákvæði um gagnkvæma viðurkenningu á ákvörðun einstakra stofnanna innan EES svæðisins þar að lútandi. Sömuleiðis tryggir ákvæði um gagnkvæma viðurkenningu ákvörðunar um að tiltekið verk sé munaðarlaust að stofnanir í öðrum aðildarríkjum geta notað verk, sem þau hafa eintök af í sínu safni og sem hafa verið úrskurðuð munaðarlaus í öðru aðildarríki, á þann hátt sem tilskipunin heimilar án þess að efna til sjáfstæðrar ítarlegrar leitar. Í samræmi við ákvæði 4. gr. tilskipunarinnar er því lagt til að slík gagnkvæm viðurkenning sé lögfest, sbr. 4. mgr. 1. gr. frumvarpsins.

6. Heimil not munaðarlausra verka.

Tilskipunin tiltekur heimil not af munaðarlausum verkum og skilyrði fyrir þeirri notkun, sbr. 6. gr. tilskipunarinnar. Þar er til þess bærur stofnunum heimilað að nota munaðarlaus verk sem eru í safnkosti þeirra með því að gera eintök af þeim í þeim tilgangi að setja þau á stafrænt form, gera þau aðgengileg, skrá, flokka, varðveita og gera við þau. Þá er viðkomandi stofnunum heimilt að gera þau aðgengileg almenningi á þann hátt að hver og einn geti fengið aðgang að verkunum á þeim stað og á þeirri stundu sem viðkomandi kýs. Viðkomandi stofnunum er því ekki heimilt að gera verkin aðgengileg á annan hátt, t.d. með því að útvarpa þeim.

Not á grundvelli tilskipunarinnar eru eingöngu heimil ef þau eru vegna markmiða stofnunarinnar sem varða hlutverk þeirra í almannabágu, sbr. 2. mgr. 6. gr. tilskipunarinnar. Þar eru not vegna aðgangs í menntunar- eða menningarskyni nefnd sem dæmi. Í formálgrein 20 er síðan tekið fram að sú takmörkun eða undantekning frá einkarétti rétthafa sem felst í heimilum notum samkvæmt 6. gr. tilskipunarinnar verði að vera í samræmi við þriggja þrepa viðmiðið, þ.e. einungis má beita þessari takmörkun á einkarétti í tilteknum undantekningartilvikum sem stríða ekki gegn eðlilegri hagnýtingu verksins eða annars verndaðs efnis og skerða ekki með ósanngjörnum hætti lögmæta hagsmuni rétthafa. Í frumvarpinu er lagt til að fylgja orðalagi tilskipunarinnar, sbr. 2. mgr. 2. gr. frumvarpsins.

Ekki er sérstaklega tilgreint að notin megi ekki vera í fjárhagslegum tilgangi eins og gildir um heimildir til takmarkanna og undanþága í tilskipuninni um höfundarétt í upplýsingasamfélaginu. Hins vegar er tiltekið í tilskipuninni að eingöngu megi nota tekjur vegna nota af munaðarlausum verkum til að standar straum af kostnaði við stafvæðingu munaðarlausra verka og því að gera þau aðgengileg almenningi. Lagt er til í frumvarpinu að þessi afmörkun verði lögfest, sbr. 2. tl. 3. mgr. 2. gr. frumvarpsins. Þetta getur gert stofnunum kleift að vera í samstarfi við einkaaðila eða aðra aðila sem ekki falla undir tilskipunina, t.d. í

þeim tilgangi að fá aðstoð við stafvæðingu verkanna, sbr. 4. mgr. 6. gr. tilskipunarinnar. Not annarra en tilgreindra stofnana af munaðarlausum verkum er þó aldrei heimil.

Í 3. mgr. 6. gr. tilskipunarinnar er aðildarríkjum gert skylt að geta nafna þeirra rétthafa sem þekktir eru (en ekki er vitað hvar hægt er að finna þá) við not verkanna. Þessi framkvæmd á að einfalda rétthöfum að endurheimta réttindi sín, sbr. 5. gr. tilskipunarinnar. Lagt er til að hún verði lögfest í 3. tl. 3. mgr. 12. gr. d, sbr. 3. mgr. 2. gr. frumvarpsins.

Samkvæmt tilskipuninni gildir sérregla um not útvarpsstofnanna á munaðarlausum verkum, sbr. c) lið 2. mgr. 1. gr. tilskipunar 2012/28/ESB. Þau geta eingöngu notað kvikmyndaverk og hljóðrit sem teljast munaðarlaus, sem hafa verið framleidd fyrir 1. janúar 2003. Þessum stofnunum er því hvorki heimilt að nota verk í rituðu máli sem teljast munaðarlaus, burtséð frá því hvenær þau voru samin, né kvikmyndaverk eða hljóðrit sem framleidd eru eftir 1. janúar 2003. Lagt er til að þessi sérregla verði lögfest í 12. gr. d, sbr. 4. mgr. 2. gr. frumvarpsins.

7. Lok þess að verk séu talin munaðarlaus.

Tilskipunin kveður á um í 5. gr. að aðildarríki skuli tryggja að rétthafar verks geti hvenær sem er komið og afturkallað stöðu munaðarlaus verks að því er varðar hans eða hennar rétt. Tilskipunin tilgreinir ekki hvernig eða hvert rétthafi skuli snúa sér. Hér er lagt til að rétthafi tilkynni viðkomandi stofnun sem notar verkið um að hann eða hún sé rétthafi að því verki sem úrskurðað hefur verið munaðarlaust, sbr. 3. mgr. 1. gr. frumvarpsins. Rétthafar munu líka geta sent kröfu um rétt sinn til verksins í gegnum hinn miðlæga gagnagrunn OHIM sem áframsendir tilkynningu rétthafans til þeirra stofnanna sem eru að nota verkið ásamt þeirri stofnun sem framkvæmdi hina upphaflegu ítarlegu leit. Síðast talda stofnunin þarf síðan að staðreyna kröfu rétthafans og senda síðan í framhaldinu tilkynningu til hins miðlæga gagnagrunns um breytta stöðu verksins ef krafan reynist rétt.

Rétthafi að munaðarlausu verki sem hefur verið notað á rétt á sanngjörnum bótum, sbr. 5. mgr. 6. gr. tilskipunarinnar. Þessi réttur er tilgreindur í 3. mgr. 1. gr. frumvarpsins, sjá nánar um það í athugasemdum við þá grein.

IV. Fjárhagsleg og stjórnsýsluleg áhrif frumvarpsins

Innleiðing tilskipunar um munaðarlaus verk mun að öllum líkindum ekki hafa för í sér nein veruleg útgjöld eða umsýslu. Þau yfirvöld sem vera útnefnd sem landsyfirvöld, sbr. 3. mgr. 1. gr. og 5. mgr. 3. gr. frumvarpsins þurfa að tryggja að til staðar sé ákveðið ferli til að taka á móti upplýsingum frá þeim stofnunum sem hyggjast nota munaðarlaus verk og til að áframsenda þær upplýsingar til hins miðlæga evrópska gagnagrunns. Þær stofnanir sem vilja nota munaðarlaus verk mega vænta nokkurrar umsýslu vegna þeirra, sérstaklega í tengslum við hina ítarlegu leit og miðlun upplýsinga um not og stöðu munaðarlausra verka, sbr. 3. mgr. 1. gr. og 3. gr. frumvarpsins. Þeim er hins vegar heimilt að hafa einhverjar tekjur af notum munaðarlausra verka í þeim tilgangi að koma til móts við kostnað vegna stafvæðingu þeirra og við að gera þau aðgengileg almenningi, sbr. 2. tl. 3. mgr. 2. gr. frumvarpsins.

Þess er vert að geta að ef samhliða fyrirliggjandi frumvarp um samningskvaðir til handa söfnum og útvarpsstöðvum, sem og almenn samningskvöð, nær fram að ganga, geta þær stofnanir sem þetta frumvarp tekur til einnig nýtt sér samningskvaðasamninga við rétthafasamtök til að stafvæða og gera verk í sínum söfnum aðgengileg.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins

Um 1. gr.

Um 1. mgr.

Ákvæðið tekur eingöngu til þeirra verka sem hér eru talin upp, þ.e. verk í rituðu máli, kvikmyndaverka og hljóðrita. Þannig falla t.d. sjálfstæðar ljósmyndir utan gildissviðs þessa kafla, nema þær séu órjúfanlegur hluti verks sem fellur undir þessa grein, sbr. 5. mgr. 2. gr. þessa frumvarps. Með verkum í rituðu máli er átt við verk sem gefin eru út í formi bóka, fréttablaða, dagblaða, tímarita eða í öðru rituðu formi sem er að finna í safnkosti þeirra stofnanna sem þessi kafli tekur til, sbr. 1. mgr. 2. gr. þessa frumvarps. Með hljóðritum er átt við allar hljóðupptökur, sbr. 46. gr. höfundalaga, sama til hvaða efnis hljóðupptakan tekur, þ.e. tónlistar eða upplestrar eða náttúruhljóðs, svo dæmi séu nefnd. Ekki skiptir heldur máli á hvaða miðil hljóðupptakan er gerð. Kvikmyndaverk taka til allra hreyfimynda, með eða án hljóðs, þ.m.t. tölvuleikja og glærusýninga.

Með rétthafa er átt við alla rétthafa að verki, hvort sem um höfund verks, listflytjanda eða annarra skyldra réttinda er að ræða, sbr. V. kafla höfundalaga, eða rétthafa á grundvelli aðiljaskipta að höfundarétti, sbr. III. kafla höfundalaga.

Um 2. mgr.

Oft eru fleiri en einn rétthafi að verki eða hljóðriti. Ef svo er telst slíkt verk ekki munaðarlaust nema enginn þeirra sé fundinn. Ef einn eða fleiri rétthafar eru þekktir og staðsettir má ekki nota verkið samkvæmt ákvæðum þessa kafla nema þeir rétthafar verks sem hafa fundist gefi samþykki sitt fyrir slíkri notkun að því er varðar þeirra réttindi að viðkomandi verki. Sama gildir um rétthafa sem seinna gefur sig fram sem rétthafi verks sem áður hefur ekki tekist að hafa uppá þrátt fyrir ítarlega leit, sbr. 3. mgr. 1. gr. þessa frumvarps.

Um 3. mgr.

Hér er mælt fyrir um hvernig verk sem talið hefur verið munaðarlaust og notað sem slíkt hættir að hafa slíka stöðu. Það gerist ef rétthafi sem áður fannst ekki þrátt fyrir ítarlega leit gefur sig fram við stofnun sem notar verk hans á grundvelli ákvæða þessa kafla. Not verksins er þá ekki heimil lengur á grundvelli ákvæða þessa kafla nema viðkomandi rétthafi heimili hana sérstaklega.

Jafnframt á rétthafinn rétt á sanngjörnum bótum fyrir þau not sem átt hafa sér stað, þrátt fyrir að verkin hafi fyrst verið notuð eftir ítarlega leit að rétthafanum. Við ákvörðun bótanna skal m.a. hafa hliðsjón af annars vegar hver notkun umræddra stofnana á verkinu hefur verið, þ.m.t. að notkunin hafi ekki verið í fjárhagslegum tilgangi nema til að standa straum af kostnaði við notkun verkanna, sbr. 2. tl. 3. mgr. 2. gr. þessa frumvarps, og að notkunin hafi verið í tengslum við hlutverk stofnanna við að veita opinbera þjónustu, s.s. til að efla menntun og miðla menningu, og hins vegar þann hugsanlega skaða sem rétthafi hefur orðið fyrir, sbr. formálgrein 18 tilskipunar 2012/28/ESB. Ef fleiri en ein stofnun hefur nýtt viðkomandi verk skal hver þeirra borga sanngjarnar bætur í samræmi við þá notkun sem átt hefur sér stað hjá viðkomandi stofnun. Hverri stofnun er frjálst að ákveða hvernig staðið skuli að slíkum greiðslum, t.d. að

stofnunin taki sérstaka fjárhæð frá til að standa straum af hugsanlegum kröfum í framtíðinni eða hvort stofnunin finni viðkomandi fjármagn þegar og ef slíkar kröfur koma fram.

Deilum um hvað sanngjarnt endurgjald er verður vísað til almennra dómstóla. Þegar réttthafi gefur sig fram við stofnun vegna nota hennar af verki sem talið hefur verið munaðarlaust er þeirri stofnun rétt að skrá slíkar upplýsingar og áframsenda þær til viðkomandi yfirvalda. Þetta er í samræmi við ákvæði 5. og 6. mgr. 3. gr. tilskipunar 2012/28/ESB.

Um 4. mgr.

Ákvæði 4. mgr. kveður á um þá meginreglu að ef verk er talið munaðarlaust í einu aðildarlandi evrópska efnahagssvæðisins þá telst það munaðarlaust í öðrum aðildarlöndum þess, sbr. 4. gr. tilskipunar 2012/28/ESB. Það hefur í för með sér að stofnanir í öðrum aðildarríkjum evrópska efnahagssvæðisins mega nota verk sem þau hafa eintök af í sínu safni og sem hafa verið úrskurðuð munaðarlaus á Íslandi á þann hátt sem innleiðing tilskipunarinnar heimilar í því landi og öfugt. Stofnanir á Íslandi, sem falla undir ákvæði þessa kafla, mega sömuleiðis nota verk úr sínum safnkosti sem úrskurðuð hafa verið munaðarlaus í öðrum aðildarríkjum evrópska efnahagssvæðisins á þann hátt sem ákvæði þessa kafla kveða á um.

Um 2. gr.

Um 1. mgr.

Hér er tiltekið hvaða stofnanir mega, í samræmi við önnur ákvæði þessa kafla, nota verk í sínu safni, sem úrskurðuð hafa verið munaðarlaus eftir ítarlega leit. Upptalningin er í samræmi við 1. mgr. 1. gr. tilskipunar 2012/28/ESB. Með varðveislustofnunum kvikmynda- og hljóðefnis er átt við stofnanir sem hefur verið falið að gæta menningararfs á sviði kvikmynda og hljóðpupptöku af opinberum yfirvöldum. Sömuleiðis er með útvarpsstofnunum sem veita opinbera þjónustu átt við stofnanir sem falin er almannaðjónusta með lögum eða á annan hátt af opinberu yfirvaldi.

Stofnanirnar sem falla undir ákvæði þessa kafla eiga það sameiginlegt að starfa að málefnum sem varða almannahagsmuni og skulu ekki reknar í fjárhagslegum tilgangi. Því falla t.d. einkareknar útvarpsstöðvar utan gildissviðs þessa kafla.

Um 2. mgr.

Í 2. mgr. er tilgreint að stofnanir sem falla undir 1. mgr. og eru stofnsettar á evrópska efnahagssvæðina mega nota verk úr sínum safnkosti sem talin eru munaðarlaus samkvæmt ákvæðum þessa kafla ef þau not eru í tengslum við markmið og hlutverk þeirra í almannapágu.

Þá er í 2. mgr. talið upp hver notin megi vera.

Í fyrsta lagi er kveðið á í a) lið 2. mgr. að þar til bærar stofnanir megi gera eintök af munaðarlausum verkum sem eru í söfnum þeirra í því skyni að að setja þau á stafrænt form, og til að skrá, flokkka, varðveita, gera við þau og gera þau aðgengileg almenningi. Um er að ræða víðtæka heimild til eintakagerðar en þó ekki takmarkalaus. Eintakagerðin er eingöngu heimil ef hún er í þeim tilgangi sem ákvæðið kveður á um. Þessi afmörkun er byggð á ákvæði tilskipunar 2012/28/ESB í 1. mgr. 6. gr. hennar.

Í öðru lagi er tiltekið í b) lið 2. mgr. að viðkomandi stofnanir megi gera munaðarlaus verk

aðgengileg almenningi með þeim hætti að hver og einn getur fengið aðgang að verkinu á þeim stað, á þeirri stundu og með þeim búnaði, er viðkomandi sjálfur kýs, sbr. a) lið 4. mgr. 2. gr. Höfundalaga. Þessar takmarkanir á einkarétti höfunda og annarra rétthafa eru víðtækari en takmarkanir sem er að finna í 5. gr. tilskipunar 2001/29/ESB og eiga að tryggja að viðkomandi stofnanir geti nýtt og gert aðgengileg almenningi verk, sem annars væri ekki hægt að nýta, í menntunar og menningarskyni fyrir almenning.

Í formálgrein 20 í tilskipun 2012/28/ESB kemur fram að þessa heimild til takmörkunar á einkarétti höfunda og annarra rétthafa vegna verka sem teljast munaðarlaus skuli einungis nota í tilteknum undantekningartilvikum sem stríða ekki gegn eðlilegri hagnýtingu verksins eða annars verndaðs efnis og skerða ekki með ósanngjörnum hætti lögmeta hagsmuni rétthafa.

Um 3. mgr.

Í 3. mgr. eru sett fram frekari skilyrði fyrir notum stofnanna á verkum sem teljast munaðarlaus. Í fyrsta lagi, sbr. 1. tl. 3. mgr., er heimild til nota háð því að viðkomandi verk hafi ákveðin tengsl við evrópska efnahagssvæðið og sé annað hvort fyrst útgefið, útvarpað eða gert aðgengilegt, eins og tilgreint er í c) lið 1. tl. 3. mgr., í einhverju aðildarlandi evrópska efnahagssvæðisins. Vert er að taka fram að með útvarpi verks eða hljóðrits er bæði átt við útvarp í sjónvarpi og hljóðvarpi, sbr. 5. mgr. 2. gr. höfundalaga. Í öðru lagi, sbr. 2. tl. 3. mgr., mega tekjur af notkun munaðarlausra verka eingöngu vera notaðar til að standa sraum af kostnaði vegna nýtingu viðkomandi safna af munaðarlausum verkum, þ.e. fjármagna stafvæðingu þeirra og að gera þau aðgengileg almenningi, sbr. 2. ml. 2. mgr. 6. gr. tilskipunar 2012/28/ESB. Ákvæði þessa kafla, eða tilskipunarinnar, taka ekki til notkunar munaðarlausra verka í viðskiptalegum tilgangi. Í þriðja lagi er tekið fram í 3. tl. 3. mgr. að þeir rétthafar munaðarlausra verka sem eru þekktir, þ.e. vitað hver þeir eru þó ekki hafi reynst unnt að staðsetja þá, skulu nafngreindir við notkun verkanna. Í 1. mgr. 4. gr. höfundalaga er kveðið á um að skylt sé, eftir því sem við getur átt, að tilgreina nafn höfundar á eintökum verks og þegar það er birt. Hér er hins vegar kveðið á um að ef höfundur eða aðrir rétthafar munaðarlaus verks eru þekktir þá skuli nafngreina þá við not verkanna undir ákvæðum þessa kafla. Þessi skylda miðar að því að einfalda þeim rétthöfum að verki sem síðar gefa sig fram að endurheimta fjárhagsleg réttindi sín, sbr. 3. mgr. 1. gr. frumvarpsins.

Um 4. mgr.

Hér er að finna sérreglu um hvaða verk útvarpsstofnanir sem veita opinbera þjónustu geta notað. Þær geta eingöngu notað kvikmyndaverk og hljóðrit sem teljast munaðarlaus og sem hafa verið framleidd fyrir 1. janúar 2003. Þessa sérreglu er að finna í c) lið 2. mgr. 1. gr. tilskipunar 2012/28/ESB. Ástæða þessarar sérreglu er að útvarpsstofnanir, sem framleiðendur efnis, eiga að hafa tök á að halda skrá yfir rétthafa og vita hver og hvar þeir eru, a.m.k. síðan 1. janúar 2003. Þær geta ekki notað verk í rituðu máli þó þau séu munaðarlaus.

Undir efni sem viðkomandi útvarpsstofnanir hafa sjálf framleitt telst einnig efni sem viðkomandi stofnun hefur látið framleiða fyrir sig og á öll réttindi að en ekki efni sem slík stofnun hefur einungis fengið að nota á grundvelli samnings.

Um 5. mgr.

Hér er átt við t.d. ljósmyndir eða myndskreytingar sem er að finna í bókum eða listflutnings verks í hljóðriti. Ef innfelld verk eða önnur innfelld skyld réttindi teljast ekki vera munaðarlaus á ákvæði 2. mgr. 12. gr. c við. Ef ljósmynd eða eða annað myndlistarverk er ekki hluti af öðru verki sem telst munaðarlaust þá fellur það ekki undir ákvæði þessa kafla, sbr. 1. mgr. 1. gr. þessa frumvarps.

Um 3. gr.

Um 1. mgr.

Það er á ábyrgð þeirrar stofnunar sem ætlar að nota munaðarlaus verk að tryggja að ítarleg leit fari fram áður en notkun slíkra verka hefst. Slíka leit getur annað hvort stofnunin sjálf framkvæmt eða fengið annan aðila til að framkvæma hana fyrir sig gegn greiðslu, sbr. formálgrein 13 í tilskipun 2012/28/ESB. Leita skal ítarlega að rétthöfum fyrir hvert einstakt verk og hljóðrit sem stefnt er á að nota. Sama gildir um verk sem eru órjúfanlegur hluti af öðru verki, t.d. ljósmynd í ritverki. Niðurstaða ítarlegrar leitar skal skráð og þær upplýsingar áframsendar til viðeigandi yfirvalda, sbr. 5. mgr. þessarar greinar. Ef verk hefur þegar verið skráð sem munaðarlaust getur stofnunin notað verkið, svo framarlega sem hún hefur eintak þess í sínum safnkosti, án þess að framkvæma slíka leit sjálf eða fá annan til að gera það fyrir sig.

Ef verk hefur verið talið munaðarlaust en leitin uppfyllir ekki skilyrði um hvað teljist ítarleg leit þá er not verksins brot á höfundarétti rétthafa og hann á kröfu á bótum í samræmi við reglur höfundalaga, sbr. 56. gr. höfundalaga.

Um 2. mgr.

Hér er kveðið á um hvaða heimildir skuli nota við ítarlega leit í samræmi við 2. mgr. 3. gr. tilskipunar 2012/28/ESB. Í 6. mgr. þessarar greinar er jafnframt að finna heimild fyrir ráðherra að setja nánari reglur þar að lútandi.

Um 3. mgr.

Leit skal fara fram í því landi evrópska efnahagssvæðisins sem verkið eða hljóðritið hefur ákveðna tengingu, annað hvort vegna þess að það er fyrst útgefið í því landi eða fyrst útvarpað þar eða gert fyrst aðgengilegt með samþykki rétthafa af þar til bærra stofnun í viðkomandi landi. Undantekning á þessari reglu er ef um kvikmyndaverk er að ræða þá skal leitin fara fram í því landi eða löndum sem framleiðandi þess hefur höfuðstöðvar eða fast aðsetur.

Um 4. mgr.

Í 4. mgr. er kveðið á um að ef vísbendingar eru um að upplýsingar um munaðarlaust verk sé að finna í öðru landi en að ofan greinir skuli leita þar. Þetta getur átt við lönd innan eða utan evrópska efnahagssvæðisins.

Um 5. mgr.

Frumvarpsdrög í vinnslu

Hér er að finna heimild fyrir ráðherra að setja nánari reglur um framkvæmd ítarlegrar leitar og skráningar á niðurstöðum hennar. Samkvæmt 3. gr. tilskipunar 2012/28/ESB eiga viðkomandi stofnanir að skrá notkun sína á munaðarlausum verkum og allar breytingar sem verða á stöðu þess. Þær upplýsingar ásamt tengiliðaupplýsingum um stofnunina skal senda þar til skipaðri landsstofnun sem síðan á að áframsenda upplýsingarnar til miðlægs evrópsks gagnagrunns sem skal opinn almenningi og sem samhæfingarskrifstofa innri markaðarins (e. The Office for Harmonization in the Internal Market, skammstafað OHIM), sbr. reglugerð ESB nr. 386/2012, skal sjá um að viðhalda.

Um 4. gr.

Hér er að finna gildistökuákvæði.